

Отримана 16.03.2026

Прорецензована: 15.04.2026

Прийнята до друку: 21.04.2026

Електронна адреса: oleksandrs1998@gmail.com

ORCID-ідентифікатор: <https://orcid.org/0009-0000-0794-3405>DOI: <http://doi.org/10.25264/2312-7112-2026-30-50-56>

Самохвалов О. Колоніальна спадковість і форми зовнішнього втручання в постколоніальних державах. Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філософія». Острого: Вид-во НаУОА, 2026. № 30. С. 50–56.

УДК 141:327

Олександр Самохвалов

КОЛОНІАЛЬНА СПАДКОВІСТЬ І ФОРМИ ЗОВНІШНЬОГО ВТРУЧАННЯ В ПОСТКОЛОНІАЛЬНИХ ДЕРЖАВАХ

У статті здійснюється соціально-філософський аналіз явища транзитивності колоніальної та постколоніальної епох з перспективи спадковості колоніальних інституцій та практик, характерних для колоніальної доби, її трансформації в нові форми військового, політичного й економічного контролю у постколоніальну добу.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю продемонструвати, як з другої половини ХХ ст. та початку ХХІ ст. зовнішні впливи постімперіалістичних держав на постколоніальні країни еволюціонують та набувають непрямих форм, які зберігають тісний зв'язок з підходами, встановленими в колоніальний період.

На теоретичному та практичному рівнях розкрито механізми транзитивності колоніальної та постколоніальної епох через аналіз характеру політичного контролю та форм державотворення в колоніальний період й того, як вони трансформувались в постколоніальному періоді. Зокрема у вигляді причинно-наслідкових пар, таких як формування штучних кордонів африканських колоній як чинник деформації етносоціальних зв'язків та закладання підґрунтя для довготривалих військових етнополітичних конфліктів в постколоніальному періоді, відсутність незалежного самоврядування через колоніальне правління як фактор слабких правових та демократичних громадянських інституцій у постколоніальний період.

Таким чином в статті обґрунтовано, що постколоніальний період у соціально-філософському вимірі не є самостійним етапом історичного процесу. Він виступає його безпосереднім продовженням, яке успадковує негативний досвід впливу колоніальних практик на постколоніальні суспільства, що у ХХ-ХХІ ст. втілюється у вимірі втручання міжнародних акторів, а також національних держав у внутрішні справи постколоніальних країн з метою отримання політичного та економічного контролю в непрямий спосіб.

Ключові слова: колоніалізм, постколоніалізм, транзитивність історичних епох, деколонізація, цивілізаційний процес, військово-політичне втручання, геополітичний вплив, холодна війна, міжнародні організації, ООН, НАТО.

Oleksandr Samokhvalov

COLONIAL LEGACY AND FORMS OF EXTERNAL INTERVENTION IN POSTCOLONIAL STATES

The article provides a socio-philosophical analysis of the phenomenon of the transitivity of the colonial and postcolonial eras from the perspective of the continuity of colonial institutions and practices characteristic of the colonial period and their transformation into new forms of military, political, and economic control in the postcolonial era.

The relevance of the study is determined by the need to demonstrate how, from the second half of the twentieth century and into the twenty-first century, external influences of post-imperialist states on postcolonial countries have evolved and acquired indirect forms that retain a close connection with approaches established during the colonial period.

At both the theoretical and practical levels, the mechanisms of the transitivity of the colonial and postcolonial eras were examined through an analysis of the nature of political control and forms of state-building in the colonial period and their transformation in the postcolonial period. This was illustrated through cause-and-effect pairs, such as the formation of artificial borders in African colonies as a factor in the deformation of ethno-social ties and the creation of preconditions for long-term military and ethno-political conflicts in the postcolonial period, as well as the absence of independent self-government under colonial rule as a factor contributing to weak legal and democratic civic institutions in the postcolonial period.

Thus, the article substantiates that the postcolonial period, in the socio-philosophical dimension, is not an independent stage of the historical process. Rather, it represents its direct continuation, inheriting the negative impact of colonial practices on postcolonial societies, which in the twentieth and twenty-first centuries has manifested in the form of interventions by international actors and national states in the internal affairs of postcolonial countries in order to obtain political and economic control by indirect means.

Keywords: colonialism, postcolonialism, transitivity of historical eras, decolonization, civilizational process, military-political intervention, geopolitical influence, Cold War, international organizations, United Nations, NATO.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на те, що протягом ХХ ст. відбулися масштабний процес деколонізації, розпад європейських колоніальних імперій та переосмислення колоніальної політики, наслідки колоніальної експансії та колоніального правління збереглися навіть після здобуття незалежності державами, які перебували в колоніальній залежності. Саме тому ці процеси зумовили появу постколоніальної епохи з її суттєвими особливостями, які були відсутніми під час колоніальної доби.

У цьому контексті питання хронологічних рамок постколоніальної епохи зазвичай пов'язують із другою половиною ХХ ст., з огляду на те, що в той час значна частина колоній здобула суверенітет, а її завершення оформлення у вигляді стабільного історико-політичного стану припало на 1980 р., коли остання колонія, Родезія (сучасна країна Зімбабве), стала незалежною [6, с. 115].

Загалом постколоніальна епоха, на відміну від колоніальної, не характеризується прямим політичним контролем колоній метрополіями та відкритою адміністративною присутністю на територіях залежних держав, як це було упродовж доби активної колонізації. Про це як про ключову властивість постколоніальної доби, яка відрізняє цей підхід у зовнішній колоніальній політиці в минулому від взаємодії між державами у сучасний постколоніальний період, зазначає німецький історик колоніалізму Ю. Остерхаммель у своїй праці «Колоніалізм: теоретичний огляд».

Дослідник насамперед вказує на те, що колонізація є процесом територіального завоювання з метою створення специфічної довготривалої колоніальної системи панування, яка ґрунтується на ідеї розширення життєвого простору суспільства поза межі його автохтонного середовища. Такий процес, зазвичай, супроводжується військовими діями, а також витісненням або підкоренням місцевого населення чи етносоціальних просторів з метою залучення колонізованих націй і народів до різних форм примусової економічної активності [6, с. 4-8].

В часовому вимірі колоніальна епоха історично охоплює період з 1500 р. до 1920 р. [6, с. 3], а на момент свого апогею, після завершення Першої світової війни, близько половини суходолу Землі та шістьсот мільйонів осіб, які його населяли, перебували в умовах колоніальної залежності [6, с. 25].

Внаслідок такого тривалого, масштабного та екстенсивного функціонування колоніальної системи з початком деколонізаційних процесів у країнах, що зазнали впливу колоніалізму, з'являються нові культурні та громадянські феномени й виклики. Адже, з одного боку, постколоніальні країни здобувають незалежність та право національного самовизначення, що виступає як найвища цінність постколоніальної епохи, а з іншого боку, це не усуває ключової проблеми, яка постає в подоланні наслідків колоніалізму в постколоніальному періоді, що стає його характерною рисою, яка суттєво відрізняє постколоніальну епоху від колоніальної.

Це, безумовно, зумовлює інтерпретацію постколоніальної епохи як транзитивного процесу, і такий підхід розвиває індійська дослідниця постколоніальної теорії Ліла Ганді, оскільки їй важливо показати, яким чином колоніальне панування вплинуло на розвиток постколоніальних суспільств. Відповідно, дослідниця критикує ідею сепарації та відсутності спадковості між епохами, яка втілюється у соціальному міфі у вигляді ідеалізованих уявлень про безпроблемний постколоніальний вимір, який за таких умов трактується лише як стрибкоподібний перехід соціально-філософських поглядів колоніальних суспільств до абсолютно нових (постколоніальних) щодо способів життя та мислення, які не мають нічого спільного з колоніальним минулим, яке піддається одномоментному забуттю та ігноруванню, позбавляється будь-яких впливів в сучасності [4, с. 7].

Ліла Ганді зауважує, що спростуванням вищезгаданого міфу слугують сучасні обставини, які демонструють, що політична незалежність постколоніальних країн не формувалась в умовах повного усунення колоніальних структур як світоглядних засад у культурному, громадянському та аксіологічному вимірах. Вони стали необхідними причинами, через які простежується транзитивний зв'язок та його вплив [4, с. 7-8].

Емпіричним підтвердженням причинно-наслідкової спадковості постколоніальної епохи є історичні процеси державотворення у постколоніальних державах, а одним із ключових проявів таких трансформацій стає порушення етногенезу та ускладнення процесів формування демократичної громадянської сфери, що вже виокремлюється як спільна риса постколоніального цивілізаційного процесу.

Зокрема, на рівні етногенезу, якщо розглядати африканські постколоніальні держави, наслідки колоніального втручання в цивілізаційний процес простежуються у вигляді формування штучних

державних кордонів, що призводить до деформації традиційних етносоціальних зв'язків та механізмів культурної й політичної самоорганізації локальних спільнот.

Британський історик Дж. Маккензі у праці «Поділ Африки» визначає цей етап штучного державотворення як процес закріплення колоніальної експансії, що відбулося під час Берлінської конференції 1884 р., яку ініціював Отто фон Бісмарк. Головною метою конференції було встановлення стандартів суперництва між європейськими колоніальними імперіями, що втілювалися в принципі «ефективної окупації». Згідно з цим положенням виникла потреба в юридичній формалізації договорів щодо контролю над колонізованими територіями, а також в упорядкуванні міждержавних переговорів щодо демаркації кордонів, що й спонукало до появи штучних адміністративних меж тодішніх колоній, а зараз сучасних африканських держав [5, с. 22].

Територіальні межі колоній при цьому не визначалися шляхом референдуму або через інші форми голосування за участю місцевого населення, що сприяло поділу одного етносу між різними державами [2, с. 344], появи довготривалих гарячих та холодних громадянських конфліктів у постколоніальний період.

Одним з таких конфліктів стала Огаденська війна 1977-1978 рр. між Ефіопією та Сомалі за регіон Огаден, який входив до сомалійського етнокультурного простору в доколоніальний період, а після колонізації увійшов у склад Ефіопії, яка, здійснюючи контроль над цією територією, відправила війська для придушення повстання сомалійців, які підтримували сомалійський іредентизм [8, с. 118-119].

Іншим конфліктом була війна між Угандою і Танзанією у 1978-1979 рр., якій передувала репресивна політика етнічного спрямування режиму Іді Аміна з 1971 р. проти народів ачолі та лангі, представники яких були змушені емігрувати в сусідню Танзанію, щоб отримати там притулок, а пізніше вони взяли участь у поваленні уряду Іді Аміна через агресію його режиму проти Танзанії [8, с. 120-121].

В подальшому наслідками політичної нестабільності та війни з Танзанією були наступні етнічні конфлікти у формі громадянських воєн, які розвивались в Уганді безперервно, будучи підтримуваними третіми сторонами з 1981 р. по 2006 р. [8, с. 101-105].

Таким чином наведені приклади ілюструють регресивну сутність порушення цивілізаційного процесу, етногенезу країн, які опинились у центрі конфліктів такого типу, адже їх громадянська та економічна сфери не могли розвиватись повноцінно, оскільки військові дії великих масштабів вимагали значної кількості ресурсів за умов слабorozвинутих економік. Відповідно, це перешкоджає забезпеченню населення необхідним рівнем благ, який сприяв би прогресу на всіх рівнях (збагачення культури, зростання ВВП, зменшення злочинності, збільшення освіченості населення), що в результаті поглибило відставання багатьох африканських країн, які здобули незалежність після завершення колоніального правління, від інших країн без цих конфліктів або колоніального минулого, що призвело до формування поняття «економік третього світу» як ключової характеристики стану постколоніальних країн.

Така економічна та інституційна відсталість дає нам підстави перейти від аналізу історичних наслідків колоніалізму до осмислення постколоніальної соціально-філософської реальності, в межах якої колоніальна спадщина не лише вплинула певним чином, а й продовжує визначати соціально-політичне буття нових незалежних постколоніальних держав.

Цю другу ознаку транзитивності постколоніальної епохи Ліла Ганді визначає у збереженні колоніальних структур після здобуття політичної незалежності, що призводить до формування постколоніальної дихотомії, яка проявляється у практичному осмисленні постколоніального соціального буття в таких сферах, як громадянська позиція, політична активність громадян і характер взаємодії інституцій влади та суспільства, що відбувається як через демократичну деколонізацію, так і через продовження використання колоніальних інституцій із їх деспотичним характером пригноблення населення задля здобуття економічної вигоди правлячою елітою [4, с. 11].

В результаті транзитивності епох репрезентує залежність між типом колонізації та її наслідками, які постають актуальними факторами впливу, що не редукуються до однієї загальної риси, тому що окреслюються соціально-економічною ситуацією в колонії та світі загалом у колоніальний період, формою взаємодії місцевого населення та колонізаторів (чи зводилася вона до безкомпромісної ворожнечі, чи до нейтралітету), а також наявністю впливів третіх сторін, наддержав у ХХ-ХХІ ст. та колоніальних імперій до другої половини ХХ ст. [6, с. 115].

Особливої уваги в постколоніальній епосі заслуговує дослідження впливів «третіх сторін», оскільки, якщо в колоніальному періоді головними політичними акторами були колоніальні імперії, які перетворювали держави та етносоціальні простори на васально залежні колонії без суверенного політичного самоврядування, то роль постімперіалістичних держав в сучасності трансформується в політичну діяльність військових блоків та геополітичних об'єднань, які здійснюють гібридне захоплення суверенітету постколоніальних країн, звідки й з'являються такі поняття, як проксі-держава, проксі-конфлікт, проксі-війна.

При цьому вплив «третіх сторін» стає негативним додатковим чинником, що ускладнює процес деколонізації та постколоніального відновлення, адже здобуття більшістю колоній незалежності у середині ХХ ст. якраз припадає на періоди початку та загострення «холодної війни» між США та країнами Європи, які перебували в опозиції до СРСР і союзних йому комуністичних держав, й замість прямої колоніальної залежності формується патрон-клієнтська модель взаємодії, яка перетворює постколоніальні країни на інструменти геополітичного впливу наддержав, США та СРСР [6, с. 116-117].

Алжирський мислитель Ф. Фанон у книзі «Гнані та голодні» розмірковує про перенесення цих структурних залежностей, успадкованих від колоніальної епохи та доповнених через особливості формування постколоніальної епохи в умовах холодної війни. На його думку, ці обставини зумовлюють перешкоди для демократичного та національного вибору постколоніальних суспільств і перебувають у відношенні, пропорційному завданій шкоді, що визначає відповідний ступінь антидемократичності постколоніальних суспільств. Як наслідок, одні суспільства обирають подолання регресивних моделей розвитку не через вплив такого чинника, як свідомий вибір, а залежно від масштабу та політичної успішності національних рухів, тоді як інші продовжують взаємодіяти з колоніальними інституціями у зв'язку з більш масштабними наслідками колоніальної залежності та патрон-клієнтської моделі, сформованої в умовах холодної війни [1, с. 25].

Відповідно в суспільствах, які постраждали більше від колоніальної залежності, відбувається закріплення домінантного впливу постколоніалізму як суспільної норми, яка, замість прямого територіального володіння, передбачає економічну та нову політичну залежність постколоніальних держав. Національні еліти таких країн, де деколонізація набуває формального характеру, утримуються від деконструкції економічних, культурних, символічно-дискурсивних механізмів домінування та нерівності, які були нав'язаними колонізаторами ще упродовж періоду колоніального правління, а натомість продовжують їх культивувати, оскільки вони взаємодіють у певний спосіб або з елітами держав, які проводили колонізацію в минулому, та не зустрічають достатнього опору серед населення, або ж перетворюються на проксі-державні утворення, що входять до патрон-клієнтської моделі залежності з наддержавами [1, с. 25-28].

Зокрема, у ХХ ст. це виявляється на рівні надання військової допомоги СРСР таким країнам, як Лівія [8, с. 14], Єгипет [8, с. 19], Ефіопія [8, с. 17], а після розпаду СРСР у 1991 р. таке втручання призвело до появи нових громадянських війн, адже СРСР штучно забезпечував функціонування політичних режимів у військовий спосіб, не усуваючи політичної нестабільності, яка була зумовлена насамперед цією підтримкою [8, с. 6]. Так само США та Франція надавали військову підтримку Заїру (сучасна Демократична Республіка Конго), а саме диктаторському режиму Мобуту Сесе Секо, зважаючи на його антикомуністичну позицію щодо інших африканських країн [8, с. 17].

В результаті аналогічної до практики СРСР підтримки стану «політичного вакууму», що було продиктовано інтересами наддержав у період холодної війни, вже після її завершення, коли США припиняє підтримувати Мобуту Сесе Секо через зникнення основної причини – холодної війни, це, у свою чергу, спричиняє кризу надзвичайно великих масштабів, відому як Перша та Друга Конголезькі війни, під час яких у період між 1996 та 2007 рр. загинуло до одного мільйона осіб [8, с. 139]. При цьому, внаслідок того, що режим Мобуту Сесе Секо був абсолютною диктатурою, двісті тридцять тисяч людей із цього числа припало на біженців народу тутсі з Руанди, які були знищені, оскільки їх вважали загрозовими для цього режиму [8, с. 136].

Водночас завершення холодної війни не спричинило зникнення подібних практик втручання у внутрішні справи постколоніальних держав. Ці впливи трансформувались, набули нових форм, що проявилось під час інтервенції в Лівію силами НАТО у 2011 р. під час операції «Об'єднаний захисник», яка призвела до краху режиму Муамара Каддафі.

Сама військова операція НАТО у цих обставинах була санкціонована не у відповідь на доведені факти геноциду або системні репресії масштабного характеру, а під виглядом захисту цивільного населення від таких *ймовірних* загроз, що було виражено в *нечіткому формулюванні* резолюції ООН № 1973: “Considering that the widespread and systematic attacks currently taking place in the Libyan Arab Jamahiriya against the civilian population may amount to crimes against humanity” (“Зважаючи на те, що широкомасштабні та систематичні напади, які на цей момент відбуваються в Лівійській Арабській Джамахірії щодо цивільного населення, з певною невизначеною ймовірністю можуть становити злочини проти людяності”) [13, с. 1].

В нашому перекладі ми свідомо підсилюємо модальність англійського дієслова *may* та передаємо його у формулюванні «з певною невизначеною ймовірністю», а не через нейтральне «може», й такий вибір зумовлений тим, що модальне дієслово *may* в європейському правовому дискурсі фіксує ймовірнісну, оцінювальну можливість і не є тотожним модальному дієслову *can*, яке позначає здатність або загальну можливість здійснення дії без акценту на її ймовірнісний характер. Загалом для європейських юридичних формулювань є характерною подібна невизначеність, яку свідомо зберігають з метою забезпечення простору політичного маневру, тому що сфера міжнародних договорів, міжнародної та зовнішньої політики залежить більше від політичного чинника, ніж від гуманістичного [7, с. 28].

Проте це не виправдовує певного маніпулятивного характеру такої практики, адже у випадку з Лівією не був наданий попередній звіт про геноцид або масові масштабні репресії, про які тільки припускається як ймовірні в резолюції ООН № 1973. Однозначним залишається саме факт про те, що якби ці репресії, переслідування існували б, вони не могли б не бути задокументованими в той або інший спосіб.

Варто додати, що звіт про репресії та критичну криміногенну обстановку в Лівії все ж надається, але вже після вторгнення сил НАТО у 2011 р., та не містить жодних статистичних даних, які б слугували підставою для такого вторгнення [11], під час якого було здійснено сімнадцять тисяч дев'яносто тридцять дев'ять бойових вильотів (розвідка, бомбардування позицій військових та військової інфраструктури уряду Муамара Каддафі) [11, с. 16].

У цьому контексті ми хотіли б наголосити, що мета нашої критики міжнародних організацій у вимірі їх взаємодії з постколоніальними країнами не переслідує спробу захисту авторитарного правління Муамара Каддафі чи апологізації його постаті як політика. Проблема, яку ми розглядаємо, полягає в тому, що після вторгнення відбувся обвал економіки постколоніальної Лівії, й жодних фактичних зусиль з боку ООН, Ради безпеки ООН, США та країн Європи, які брали участь у військовій операції, не було зроблено заради відновлення економічної складової, пошкодженої такими діями.

Внаслідок військової інтервенції економічний колапс в Лівії триває й досі і не є чимось незначним, чим можна знехтувати як неважливим, адже станом на 2010 р., до вторгнення, показник ВВП на душу населення складав одинадцять тисяч шістьсот доларів [14], а після вторгнення він складає шість тисяч п'ятсот шістьдесят дев'ять доларів у 2024 р. й в середньому тримається на цьому рівні [14], тобто населення стало вдвічі менш забезпеченим, а демократичний уряд так і не відбувався в Лівії й вона далі залишається авторитарною країною з не менш жорстоким режимом, ніж при правлінні Муамара Каддафі [12, с. 70].

Натомість, в протилежному випадку відносно Лівії, коли інформація про реально можливі масові репресії, переслідування та геноцид передувала цим подіям, як це було під час геноциду народу тутсі народом хуту в Руанді в 1994 р. [3, с. 16-17], активні дії супроти геноциду були прийняті із значним запізненням й набули дуже суперечливого характеру, оскільки міжнародне втручання ООН та французьких військ під час операції «Бірюза» наприкінці червня 1994 р. на захист народу тутсі в Руанді відбулося після загибелі близько восьмисот тисяч представників народу тутсі, а явний неприхований геноцид народу тутсі в Руанді розпочався на початку квітня 1994 р. [3, с. 10].

Суперечливість військового втручання з боку французьких збройних сил полягала в тому, що під виглядом гуманітарної місії було здійснено введення військ з метою захисту екстремістського, однак союзного Франції режиму хуту [3, с. 97], що сприяло уникненню відповідальності представниками цього режиму за злочини проти людяності та їх втечі до Заїру (сучасної ДР Конго) [3, с. 10].

На території Заїру уряд хуту в екзилі разом із частиною біженців (народ хуту) сформували мережу військових баз у 1995 р., з яких здійснювалися напади на цивільне населення та інфраструктурні

об'єкти в Руанді, що стало одним із чинників ескалації нового конфлікту й призвело до початку Конголезьких воєн [8, с.135].

Іншим показовим прикладом втручання у внутрішню політику постколоніальних держав в XXI ст. є діяльність російської ПВК «Вагнер», яка взаємодіє з політичними елітами таких країн, як Сирія, ЦАР, Судан [9, с. 10-11], Лівія, Мозамбік, Малі, Зімбабве, ДР Конго, Мадагаскар, ПАР, Буркіна-Фасо, Камерун, Чад, Замбія [9, с. 12-17], що проявилось у наданні військової підтримки чинним політичним режимам не з метою політичної стабілізації чи захисту населення від репресій, а задля економічної вигоди, яку отримує ця «третя сторона».

В більшості випадків така підтримка супроводжується жертвами серед цивільного населення, оскільки ПВК «Вагнер» бере участь у громадянських війнах та конфліктах, сприяє поширенню корупції через зростання залежності політичних сил від неї, що призводить до ситуації, за якої ПВК «Вагнер» починає просувати бажані політичні сили, й інститути місцевого самоврядування стають більш вразливими до такого впливу, і сама держава фактично опиняється в заручниках зовнішнього гібридного інтервента [9, с. 11-18].

В геополітичному вимірі діяльність ПВК «Вагнер» стає підґрунтям суперечливої міжнародної активності, що відображається у голосуваннях в ООН щодо засудження російської військової інтервенції в Україні, коли проти відповідних резолюцій виступають постколоніальні країни, які найактивніше взаємодіють із ПВК «Вагнер», а саме Буркіна-Фасо, Малі та Судан [10].

Отже, проведений аналіз демонструє, що постколоніальна епоха не репрезентується повним подоланням колоніальної залежності, яка у XX-XXI ст. трансформується в нові непрямі форми політичного, військового та економічного впливу: від патрон-клієнтської залежності постколоніальних країн від наддержав в умовах холодної війни до сучасних неоднозначних практик втручання міжнародних організацій під егідою ООН, НАТО та інших постімперіалістичних країн.

Як наслідок це призводить до неминучого ускладнення процесу постколоніального відновлення, оскільки держави, які пережили колоніальне панування, постають не лише перед типовими для сучасних країн викликами економічного, політичного та культурного характеру, але й перед необхідністю подолання колоніальної спадщини, яка не залишається в минулому. При цьому колоніальна спадщина продовжує відтворюватися як у вигляді слабкості демократичних і правових інституцій, економічної залежності, соціальної нерівності та підвищеної нестабільності у випадку зовнішнього політичного чи військового впливу, так і у вкоріненні колоніальних уявлень у світогляд населення, незважаючи на здобуття незалежності колишніми колоніями.

У підсумку зазначимо, що у такий спосіб обґрунтовано обставини транзитивності колоніальної та постколоніальної епох. Ці обставини розглядалися в контексті впровадження колоніальних інституцій та встановлення штучних державних кордонів колоній, що в нашому дослідженні становить перший етап формування фундаментальних передумов постколоніальної нестабільності. Другим етапом є поєднання цих чинників із впливом «третьох сторін» у постколоніальний період, що суттєво позначилося на процесах розвитку постколоніальних держав і спричинило негативний вплив на їх етногенез та цивілізаційний процес, зробивши, в окремих випадках, здобуття незалежності радше формальним феноменом.

Література:

1. Фанон Ф. *Гнані та голодні*. Пер. з фр. Київ : Вперед, LAT & K, 2016. 227 с.
2. Achebe C. English and the African Writer. *Transition*. 1997. No. 75/76. P. 342-349.
3. Binet L. *The MSF Speaking Out Case Studies: Genocide of Rwandan Tutsi 1994*. Médecins Sans Frontières, 2024. 119 p.
4. Gandhi L. *Postcolonial Theory: A Critical Introduction*. Crows Nest, NSW : Allen & Unwin, 1998. 210 p.
5. MacKenzie J. M. *The Partition of Africa 1880–1900 and European Imperialism in the Nineteenth Century*. London ; New York : Methuen, 1983. 51 p.
6. Osterhammel J. *Colonialism: A Theoretical Overview*. Princeton, NJ : Markus Wiener Publishers, 1997. 145 p.
7. Simonæs I., Kristiansen M. (eds.). *Legal Translation: Current Issues and Challenges in Research, Methods and Applications*. Berlin : Frank & Timme, 2019. 404 p.
8. Stapleton T. J. *Africa: War and Conflict in the Twentieth Century*. Abingdon, Oxon. Routledge, 2018. 225 p.
9. UK House of Commons Foreign Affairs Committee. *Guns for Gold: The Wagner Network Exposed. Seventh Report of Session 2022-23*. London, 2023. 82 p.
10. United Nations General Assembly. The Path to Peace. Resolution A/RES/ES-11/8. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/4076673> (accessed: 24.02.2026).

11. United Nations Human Rights Council. *Report of the International Commission of Inquiry on Libya*. A/HRC/19/68. 28 January 2014.
12. United Nations Security Council. *Repertoire of the Practice of the Security Council*. 27th Supplement (2024). Part I – *Overview of Security Council Activities in the Maintenance of International Peace and Security*. 10. The Situation in Libya. URL: https://main.un.org/securitycouncil/sites/default/files/2025/10.%2027th%20Supplement_Part%20I_Libya.pdf (accessed: 24.02.2026).
13. United Nations Security Council. *Resolution 1973 (2011)*, S/RES/1973, 17 March 2011.
14. World Bank. *Libya* | Data. URL: <https://data.worldbank.org/country/libya> (accessed:24.02.2026).